

OLEH MASIUK

 <https://orcid.org/0000-0003-3853-5863>

Zaporoski Uniwersytet Narodowy, Ukraina

e-mail: masiukoleg@znu.edu.ua

ARCHETYPY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ NADZIEI W UMYŚLE CZŁOWIEKA I ZACHOWANIU CZŁONKÓW ZAKONÓW RYCERSKICH

Abstrakt: Nadzieja jest nie tylko centralnym elementem światopoglądu wierzącego w chrześcijaństwie, ale jest także narzędziem zarządzania pomagającym utrzymać pewne warunki dla prawidłowego istnienia ludzi w każdych okolicznościach. Biorąc pod uwagę, że chrześcijaństwo jest jedną z najbardziej rozpowszechnionych religii, definicja archetypów chrześcijańskiej nadziei jest konieczna do zharmonizowania interakcji bytu i świadomości we współczesnym świecie. W tym przypadku najlepszym przykładem samoorganizacji społecznej jest zakon rycerski. W badaniach zastosowano podejście hermeneutyczne, podejście psychoanalityczne, metodę analizy dokumentów oraz metodę historyczną. Artykuł analizuje zbiór świętych wizerunków męskich i żeńskich, które bezpośrednio ustalają wektor osiągnięcia prawidłowego istnienia w świadomości chrześcijanina. Ponadto analizowany jest wpływ tych obrazów na samoorganizację społeczną, która ustala akceptowalne wzorce zachowań dla pobożnego człowieka. Badacz sugeruje, że mechanizmy zbawienia i służby muszą być niezbędne do zapewnienia istnienia harmonijnego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: nadzieja chrześcijańska, archetyp chrześcijański, świadomość, podświadomy, Zakon Rycerzy, zbawienie, służba.

Abstract: Not only is hope the central element of the believer's worldview in Christianity, but it is also a management tool to help maintain certain conditions for the proper existence of people under any circumstances. Given

OLEH MASIUK – dr hab. prof. Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego; absolwent Wydziału Socjologii i Zarządzania ZNU; pracownik tegoż uniwersytetu. Autor ośmiu książek naukowych i około 40 artykułów naukowych. Członek organizacji naukowej Centrum Ukraińsko-Europejskiej Wspólnoty Naukowej.

that Christianity is one of the most widespread religions, a definition of the archetypes of Christian hope is necessary to harmonize the interaction of being and consciousness in the modern world. In this case, the best example of social self-organization is the order of chivalry. In the research, a hermeneutical approach, a psychoanalytical approach, the methods of document analysis and the historical method were used. The paper examines a set of male and female sacred images which directly fix the vector of achieving proper existence in the consciousness of a Christian. In addition, the impact of these images on social self-organization is analyzed, which establishes the acceptable patterns of behavior for a devout man. The researcher suggests that to ensure the harmonious existence of society, it is necessary to activate the mechanisms of salvation and service.

Key words: Christian hope, Christian archetype, consciousness, subconscious, knighthood, salvation, service.

Pierwsze dekady XXI wieku to katastrofy nieskończone, wojny realne i mentalne, choroby wirusowe i kryzysy społeczne, które zniszczyły dotychczasowy obraz świata i zapoczątkowały nową erę zmian. W trudnych czasach ludzie zawsze szukają wskazówek, które mogłyby ich poprowadzić do upragnionej przyszłości. Dla chrześcijan jest to nadzieja, która od dwóch tysięcy lat toruje drogę do ludzkich serc i dusz, wcielona w ich życiu i umysłach.

Niepowodzenia w życiu człowieka mogą doprowadzić go do wiary lub odwrócić go od prawego życia, jeśli cierpienie nie znalazło konstruktywnego wyjścia. Sytuacja wyboru jest bardzo trudna, a teologowie zastanawiają się nad przemyśleniem i zaadoptowaniem idei prawego życia, aby przywrócić nadzieję nowym pokoleniom.

Ponadto świat informacji odbiera ludziom chęć do myślenia i sprzyja powstawaniu nowych kultów, które wypychają nadzieję na lepszą przyszłość ze świadomości masowej, oferując zamiast tego standardy ziemskiej egzystencji w horyzontach teraźniejszości. Dlatego jako cel badań naukowych zostało wybrane przemyślenie na nowo archetypów chrześcijańskiej nadziei i ich odzwierciedlenie w zachowaniach członków zakonu rycerskiego jako przykładów samoorganizacji społecznej.

Analiza literatury naukowej według tematu

Pierwszymi źródłami do analizy archetypów nadziei chrześcijańskiej były studia nad ludzką świadomością, a także próby zrozumienia światopo-

glądu wierzących chrześcijan¹. Ponieważ nadzieja w świecie chrześcijańskim poparta jest zwróceniem się ku życiorysom świętych i bohaterów opowieści biblijnych, w pracy badawczej uwzględniono ich opisy w literaturze świeckiej i duchowej, a także ich odzwierciedlenie w obrzędach i legendach².

Później, w toku badań naukowych, odkryto, że obraz nadziei w psychologii zarządzania jest narzędziem używanym przez duchowe i wojskowe zakony rycerskie chrześcijan. Analiza historyczna publikacji naukowych z tego zakresu objęła te zakony, które w swojej działalności wykorzystywały wizerunki wpływowych świętych³. Aktualizacja poglądu na archetypy nadziei chrześcijańskiej i ich praktyczne miejsce w życiu człowieka stała się podstawą nie tylko do kontynuowania badań w tej dziedzinie, ale także do przemyślenia psychologii zarządzania wspólnotą świecką i religijną.

Metodologia badań

Badanie opiera się na archetypach nadziei chrześcijańskiej, które ukazują modele potencjalnych zachowań człowieka w życiu społecznym. Chrześcijańska nadzieja jest rozumiana jako wektor rozwoju prowadzący człowieka do lepszej przyszłości.

Podejście hermeneutyczne zostało wykorzystane do określenia wpływu opowieści i obrazów biblijnych na zachowanie człowieka w społeczeństwie. Ujawnienie wpływu postaci biblijnych na samoorganizację społeczną wymagało zwrócenia się do metody analizy dokumentów, która pomogła w określeniu zmian w rozumieniu nadziei i jej modernizacji zgodnie z potrzebami czasu.

Ponadto do napisania artykułu zastosowano podejście psychoanalityczne⁴, które pozwoliło wyodrębnić podstawowy zestaw archetypów i uwydatnić w nich nadzieję na lepszą przyszłość jako podstawę życia. Niektóre z tych archetypów przetrwały kilka prób zaprzeczania roli nadziei w życiu człowieka, co głęboko wpłynęło na jego przebieg. Na przykład archetyp Łazarza.

¹ M. Buber, *Two Types of Faith*, New York 2003; C.G. Jung, *Die Bedeutung des Vatersfür das Schicksal des Einzelnen*, Zürich 1948, s. 26–38.

² Біблія. Книги священного писання Старого та Нового Завіту, Київ 2004; Plato, *Republic*, Indianapolis 2007; R. Wagner, *Lohengrin: Opera Guides*, London 2011.

³ J. Riley-Smith, *The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus, 1050–1310*, New York 2021; C. Savona-Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, Malta 2005; <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/34051> [07.06.2022].

⁴ Jung, *Die Bedeutung des Vatersfür das Schicksal des Einzelnen*, s. 81.

Jednocześnie w badaniu naukowym zastosowano metodę historyczną. Umożliwiło to bardziej szczegółowe rozważenie zmian w rozumieniu scenariuszy życiowych wybitnych ludzi czasów biblijnych, a także ich wpływu na podświadomość. Na przykład archetyp Marii Magdaleny, której biografia była wielokrotnie redagowana i ulegała znaczącym zmianom, co wpłynęło na treść jej uosobionego archetypu. Praca ze źródłami religijnymi i świeckimi stała się podstawą identyfikacji obrazów nadziei jako narzędzi kontroli ludzkich zachowań we współczesnym świecie.

Natura nadziei chrześcijańskiej i jej odbicie w umysłach człowieka

Kiedy czasy są trudne w życiu człowieka, zwykle są tylko dwie opcje – walczyć lub uciekać, aby przetrwać. Nie zapominajmy jednak, że na tej zwierzęcej podstawie musi być też osobowość – prawdziwa osoba. Jest na to trzecia droga – nadzieja jako krok w kierunku sensownego życia przy pomocy praktycznej realizacji pożądanego i właściwego obrazu przyszłości.

Jeśli dwa pierwsze modele ludzkiego zachowania są wyłącznie naturalnymi środkami ochrony życia, trzeci to specjalna praktyka społeczna zakorzeniona w umyśle za pomocą skryptów. Jest to uniwersalna zachęta do dalszego istnienia, często wbrew okolicznościom. Człowiek potrzebuje przewidywalnych warunków życia, które może znaleźć w micie, w wierze lub sam je stworzyć.

W pierwszym przypadku nadzieja jest iluzją stabilności: „Istotną rolę odgrywa rzeczywistość mitologiczna, która zapewnia komfort psychiczny, mniej rozczarowań i jest bardziej harmonijna”⁵. Oznacza to, że deterministyczna rzeczywistość mitologiczna zrodzona w „Jaskini Platona” lub podobnych miejscach staje się prawdziwym miejscem pierwszych prób stworzenia scenariusza przyszłości w życiu codziennym. Ta kronika życia stanowi podstawę do tworzenia praktycznych historii konkretnej osoby.

W drugim przypadku nadzieja jest źródłem wiary i jednoznacznym wyborem na korzyść sprawiedliwości, która zapewnia stabilny obraz egzystencji w świecie chaosu i iluzji. M. Buber zwrócił uwagę na tę sprawę: „Fantazja bawi się obrazami tego, co możliwe, które w starotestamentowych wypowiedziach Boga nazywane są złem, ponieważ odwracają uwagę od

⁵ E. Asriyan, *Ethnic and political myths as a factor off or ming the public opinion*, „Przełęcz Wschodnioeuropejski”, 8(2017), nr 1, s. 162.

podanej przez Niego rzeczywistości”⁶. W tym przypadku nadzieja jest przewodnikiem po przewidywalnej drodze sprawiedliwości dla wierzącego, co znajduje odzwierciedlenie w opowieściach o życiu świętych, opowieściach biblijnych i przypowieściach.

Dziś miejsce nadziei w życiu człowieka wierzącego rozważa się szerzej. J. Kożuchowski sugeruje, aby rozumieć to jako pomoc w znalezieniu życiowej równowagi: „Chrześcijańska nadzieja każe działać człowiekowi zgodnie z wolą Boga odważnie i ochoczo w tym lub innym czasie, jeśli tylko ta wola się objawi. Jednocześnie człowiek traktuje każde takie działanie jako służbę i nic innego”⁷.

Mamy więc szczególnie rodzaj nadziei chrześcijanina, który polega na duchowym poszukiwaniu zbawienia poprzez przyłączenie się do służby w słusznych uczynkach.

W trzecim przypadku nadzieja jest znaczącym połączeniem świata faktów i świata percepcji, z którego rodzą się innowacyjne podejścia do organizacji życia⁸. Nie jest to jednak tylko powierzchowny kontakt człowieka ze światem, ale także głęboka praca ze świadomością indywidualną i zbiorową. Taką działalność wywodzi się z działalności zakonów rycerskich, które były innowatorami w praktycznym wykorzystaniu obrazów nadziei na pożądaną perspektywę.

Dla nadziei w świecie chrześcijańskim ogromne znaczenie ma poziom zbiorowej podświadomości i jej treść, która również zależy od wyznawanej przez ludzi wiary. Podstawą strukturalną tego poziomu ludzkiej świadomości jest archetyp. W naszym przypadku archetyp należy rozumieć jako model ludzkiego zachowania, który odzwierciedla rzeczywiste lub fikcyjne wydarzenie historyczne i jest utrwalany na poziomie podświadomości za pomocą mitów i opowieści biblijnych.

Mówiąc o archetypie, warto zwrócić uwagę na pracę K. Junga, który tworzy szczegółowy obraz zbiorowej podświadomości. Identyfikuje podstawy archetypów w postaci Animus (wielki mędrzec) i Anima (wielka matka), definiujące parametry ludzkiej podświadomości, które z kolei ujawniają wypracowane wersje dobrych i złych scenariuszy egzystencji.

⁶ Buber, *Two Types of Faith*, s. 32.

⁷ J. Kożuchowski, *Chrześcijańska nadzieja wobec światowych ideologii nadziei. Ujęcie Roberta Spaemann*, „Studia Gdańskie”, 45(2019), s. 90.

⁸ М.А. Лепський, *Концепція сценарного планування П'єра Вака в методологічній «оптиці» практики сценарування майбутнього*, „Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряниці. Випуск 38”, 2(2017), с. 37.

Animus i Anima zawierają refleksje nadziei. Nadzieja jako przejaw sformułowanego modelu bytu jest głównym motywem wszystkich archetypów w ludzkiej podświadomości. Dzieli się ona na trzy kierunki: nadzieja na życie ziemskie, nadzieja na śmierć, nadzieja na wieczność. Kierunki te są tożsame z walką o byt, poszukiwaniem przebaczenia i zmartwychwstania, które są składnikami organizacji właściwej egzystencji poza granicami współrzędnych czasoprzestrzennych.

W chrześcijaństwie podstawowe modele zachowań powstają na poziomie świadomości zbiorowej, ale opierając się na uniwersalnej praktyce relacji międzyludzkich wypracowane scenariusze prawidłowej egzystencji łatwo umieszcza się na poziomie podświadomości zbiorowej. Archetyp chrześcijański jest w tym przypadku wzorcem ludzkiego działania, zatwierdzonym na poziomie podświadomości zbiorowej przez dogmaty wiary chrześcijańskiej, co znajduje odzwierciedlenie w przekazywaniu wzorców zachowań i scenariuszy życiowych postaci biblijnych.

Archetyp nadziei chrześcijańskiej jest zatem wytworem aktywności emocjonalnej i umysłowej człowieka, w tym modelu jego zachowania, regulującego stosunki społeczne. Produkt ten jest jednak nie tylko wynikiem przyswojenia sobie opinii autorów tekstów teologicznych, ale także wynikiem prób i błędów w optymalizacji życia ludzkiego przy pomocy wiary chrześcijańskiej w praktyce.

Chrześcijańska nadzieja w męskich archetypach i zakonach rycerskich

Zacznijmy od personifikacji obrazów Animusa. Obraz ten ujawnia się w podświadomej strukturze przestrzeni społecznej wyznawców chrześcijaństwa. Przez długi czas opisane w Piśmie Świętym wiodące obrazy religijne służyły wzmocnieniu aktywności społecznej, a ich skuteczność i orientacja wypełniały sens prawdziwego życia.

Archetyp Jana Chrzciciela pojawia się najpierw na drodze chrześcijanina do sprawiedliwego świata. Jeśli przyjrzymy się uważnie życiu tej biblijnej postaci, zobaczymy wizerunek ascety, mnicha, gorliwego demaskatora problemów i wad ludzi w otaczającym świecie. Takie zachowanie jest charakterystyczne dla nosicieli tego archetypu. Ta osoba walczy o sprawiedliwość, ale sama jej nigdy nie dostaje. Zatem podstawą tego archetypu jest nadzieja na przybycie zbawiciela, tego, który przyjdzie i sam będzie w stanie rozwiązać problemy istniejącego świata i uczynić go lepszym.

Aby przeanalizować wpływ tego archetypu na sferę społeczną, zwróćmy uwagę na historię powstania Zakonu Szpitalnego, którego patronem był Jan Chrzciciel. Jest ona odzwierciedleniem reinterpretacji nadziei w chrześcijaństwie i pierwotnego modelu zarządzania relacjami społecznymi. Według J. Riley-Smitha jedna z legend o pochodzeniu zakonu mówi: „Żydowski arcykapłan Melchior zbeczczył grób Dawida. Król Antioch chciał go ukarać, ale boska interwencja skłoniła króla do miłosierdzia. Sprawca musiał wybudować w tym miejscu schronienie”⁹. Tak narodziła się instytucja, która później została nazwana Szpitalem. Jej pracownicy poświęcili swoje życie fizycznej i duchowej pomocy wierzącym. Oznacza to, że pierwsza nadzieja opierała się na ujawnieniu naruszeń i sprawiedliwej karze, która została zawarta w zachowaniu nosicieli archetypu Jana Chrzciciela.

Wiara w wydarzenia historyczne jest również ważna dla powstania nadziei, nawet jeśli kwestionuje się ich realizm. J. Riley-Smith sugeruje, że pierwsi chrześcijanie wierzyli, że w Szpitalu miało miejsce wiele wydarzeń nowotestamentowych: „To właśnie w Szpitalu Apostołowi Piotrowi wręczono klucze do nieba i tam, pod przewodnictwem św. Szczepana, odbył się I Sobór Kościoła, na którym Jan Chrzciciel został wybrany na patrona Szpitala”¹⁰. Połączenie obrazu prawidłowego istnienia z instytucją w realnej przestrzeni to utrwalenie stabilnej przeszłości dającej wiarygodną terażniejszość i lepszą przyszłość. Ponadto skonstruowany scenariusz egzystencji zostaje zobiektywizowany w otaczającym świecie za pomocą propozycji zrozumiałego systemu relacji w przestrzeni społecznej.

Dalej jest archetyp Łazarza. Jest odzwierciedleniem nadziei na sprawiedliwość, która jest zwykle wykorzystywana do poruszania się przez życie w kontekście osiągnięcia równowagi «Ja – Świat Zewnętrzny». Ten archetyp jest charakterystyczny dla zachowania ubogich, sierot i chorych, dlatego nadal uważany jest za przejaw chrześcijańskiego socjalizmu. Wydarzenie zmartwychwstania prawego Łazarza niesie nadzieję dla ludzi, którzy początkowo nie potrafili odnaleźć swojego miejsca w świecie i potrzebują przewodnika, by dotrzeć do upragnionej perspektywy.

Oznacza to, że obraz nadziei chrześcijańskiej sugeruje spóźnioną interwencję, która koryguje niesprawiedliwości dawnych stosunków społecznych. Tak Ewangelia Łukasza wyjaśnia zmianę w egzystencji bogacza i Łazarza po śmierci: „Pamiętaj, że otrzymałeś swoje dobro na całe życie, a Łazarz tylko

⁹ Riley-Smith, *The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus*, s. 33.

¹⁰ Tamże, s. 35.

zło; więc teraz jest tu szczęśliwy, a ty cierpisz”¹¹. W związku z tym nosiciel tego archetypu jest zorientowany na sprawiedliwość, ale akceptuje, że może to być na dłuższą metę, co jest osiągalne, jeśli przetrwocierpienie.

Inny obraz sprawiedliwego Łazarza z Vefalii jest dobrą ilustracją tego, że nadzieja chrześcijanina jest nierozzerwalnie związana z cierpliwością i samoorganizacją. Potwierdza to fakt, że doświadczał prób za wiarę i przesładowań¹², ale nie załamał się i został pierwszym chrześcijańskim biskupem na Cyprze, działając jako pomocnik na rzecz tych, którzy potrzebują wiary w lepszą przyszłość poprzez chrześcijaństwo.

Obraz Łazarza jest także przykładem wykorzystania symboli religijnych w organizowaniu skutecznych organizacji społecznych. Widać to po działalności Zakonu św. Łazarza, który powstał w XII w. i stał się wyrazem nadziei chrześcijańskich pielgrzymów w Ziemi Świętej na sprawiedliwość, ochronę i uzdrowienie. Dziś członkowie tego zakonu poświęcają się bezinteresownej pomocy swoim sąsiadom: „Zakon Łazarza na Malcie zawsze był zaangażowany w działalność charytatywną i projekty mające na celu opiekę nad ubogimi, chorymi, starszymi i dziećmi”¹³. Oznacza to, że członkowie zakonu biorą nadzieję w swoje ręce jak Łazarz po zmartwychwstaniu, a ten biblijny symbol działa jako wzmocnienie ich działalności medycznej i społecznej.

Archetyp Łazarza odpowiada zatem za postrzeganie niesprawiedliwości i stymuluje poszukiwanie subiektywnej lub intersubiektywnej odpłaty za nią w życiu społecznym. Jednocześnie model zachowania związany z archetypem obejmuje role zarówno konstruktywne, jak i destrukcyjne (bogaty i biedny), co pomaga wybrać właściwą drogę na przyszłość.

Jednak pewne próby ukształtowania obrazu Łazarza przyczyniły się do zmiany jego znaczenia na poziomie masowej świadomości. Jako przykład można podać frazeologię „Śpiewający Łazarz”, która opisuje praktykę wykorzystywania tekstów religijnych w procesie ulicznego żebractwa. Takie przeniesienie akcentów zniwelowało znaczenie tego obrazu dla ogółu społeczeństwa i stało się podstawą dewaluacji nadziei na sprawiedliwość jako podstawę ludzkiej egzystencji. Wynikało to z faktu, że ludzie nie wzięli realizacji nadziei w swoje ręce, ale przenieśli poprawę swojego życia na innych.

¹¹ Би́блия. Кни́ги свяще́нного писа́ния Ста́рого та́ Нового За́віту, с. 1174.

¹² R. Greenfield, *The Life of Lazaros of Mt. Galesion: An Eleventh-Century Pillar Saint* (*Dumbarton Oaks Byzantine Saints Lives*), Washington 2000.

¹³ Savona-Ventura, *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, s. 19.

Chrześcijańskie obrazy łatwo odbijają się w ludzkiej świadomości, dlatego często używa się ich w imię podobnych obiektów i procesów. Na przykład podejście badaczy naukowych do zjawiska, które nazwali „Efektem Łazarza”: „Jeśli uda nam się schłodzić ciało z 37 do 32°C, możemy zmniejszyć aktywność metaboliczną, a tym samym tempo, w jakim komórki mózgowe obumierają o około jedną trzecią”¹⁴. Tutaj ujawnia się druga strona – pragnienie człowieka, aby stworzyć swoją nadzieję na zbawienie, kiedy biorąc sprawy w swoje ręce, nie tylko zbliża się do Boga, ale także stara się go zastąpić. W rzeczywistości istnieje duża różnica między aktem tworzenia a aktem samolubnej interwencji w żywym świecie. Tworzenie nadziei jest uwarunkowane czystym pożytkiem dla świata, który stanowi istotną podstawę etyki badań naukowych i życia codziennego.

Zmiana form prezentacji biografii świętego, przeniesienie jego imienia na procesy zewnętrzne, a także obecność zmitologizowanej i rzeczywistej historii życia doprowadziły do niestabilności tego archetypu i jego głównego priorytetu w formie nadziei na sprawiedliwość. W tym przypadku konieczna jest znacząca i etyczna interwencja człowieka w zrozumienie równowagi zachowań w świecie współczesnym, aby poprawić sytuację przy wsparciu prawidłowego istnienia.

Sprawiedliwość i zemsta są również składnikami archetypu Agaspherus, ale intencją jest już pokuta i przemyślenie życia wiecznego. W Ewangelii Mateusza utrwalony jest obraz Agasfery: „Albowiem Syn Człowieczy przyjdzie w chwale Ojca swego ze swoimi aniołami, a potem odda każdemu według jego uczynków. Mówię wam prawdę, niektórzy z tych stojących tutaj nie umrą, dopóki nie zobaczą Syna Człowieczego przychodzącego w swoim Królestwie”¹⁵.

Archetyp Agasfery jest odzwierciedleniem grzesznej strony osoby, który szuka zbawienia i królestwa Bożego; czyli osoba z tym archetypem poszukuje w przyszłości lepszego miejsca na spotkanie ze źródłem prawości i dobroci – Jezusem Chrystusem.

Ponieważ mamy sztucznie uformowany model zachowania, wszystkie archetypy mają swoje wyraźne miejsce na poziomie zbiorowej podświadomości. Te archetypy wskazują na jeden święty obraz, który prowadzi je do światła świadomego życia. Jest to obraz Chrystusa jako głównej osoby w wydarzeniach Nowego Testamentu i w życiu każdego chrześcijanina.

¹⁴ S. Parnia, *The Lazarus Effect: The Science That is Rewriting the Boundaries Between Life and Death*, London 2013, s. 50.

¹⁵ *Біблія. Книги священного писання Старого та Нового Завіту*, с. 1101.

„Ten archetyp ma długą historię swojego projektu, który krzyżuje się ze starożytnymi mitami greckimi. F. Edinger kreśli paralele między opowieściami o Chrystusie i Dionizosie: Dionizos to jedyny bóg w greckim panteonie, który urodził się ze śmiertelnej kobiety – Semele. Wyrwał matkę z rąk Hadesa i zaniósł ją do nieba. W swoim pierwszym życiu został rozerwany na strzępy przez Tytanów i cierpiał. W omofagii Dionizos zaprasza wierzących do zjedzenia części własnego ciała i uzyskania nieśmiertelności”¹⁶.

F. Edinger dodaje jednak, że opowieść o Chrystusie jest doskonalsza, zawiera bowiem projekt idei prawidłowego istnienia jako drogi przez ziemskie cierpienie do godnego rozwoju. Kolejną istotną różnicą tych opowieści jest to, że obraz Chrystusa odzwierciedla podwójną nadzieję. Poświęcając się dla innych, człowiek może przynieść im zbawienie i zjednoczyć w całą wspólnotę społeczną.

Potwierdzeniem takiego przejścia nadziei przez obraz Chrystusa są słowa Pawła Apostoła w Liście do Rzymian: „Dlatego będąc usprawiedliwieni z wiary, mamy pokój z Bogiem przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, przez którego przez wiarę mamy dostęp do łaski, w której stoimy i pokładamy nadzieję w Bogu”¹⁷. Oznacza to, że wewnętrzne i zewnętrzne wektory nadziei skupiają naszą uwagę na tym archetypie w świecie zbiorowej podświadomości chrześcijańskiej, co czyni z niego wiodący wektor osiągnięcia lepszej przyszłości i podstawę tego, co można nazwać dobrymi aspiracjami wierzących.

Praktyka posługiwania się symbolem Chrystusa jest również dość skuteczna w organizowaniu funkcjonowania podmiotów społecznych i państwowych. Przykładem jest Zakon Wojskowy Pana Naszego Jezusa Chrystusa w Portugalii, który z pomocą nadziei Zbawiciela utrwalił pozycję elit narodowych w kraju i poza nim. Ten zakon rycerski: „...skutecznie oferował monarchii ważne subsydia materialne i symboliczne poprzez dystrybucję zysków, pobieranie czynszów i legitymizację ekspansji morskiej w celu szerzenia wiary w XV wieku”¹⁸. Warto zauważyć, że wykorzystywanie nadziei zbawienia do samoorganizacji stało się główną działalnością wielu odnozących sukcesy organizacji publicznych i państwowych.

Z kolei archetyp Chrystusa stał się rdzeniem zbiorowej podświadomości świata chrześcijańskiego, gdyż zawiera pozytywne rozwiązanie dialogu

¹⁶ E.F. Edinger, *Christian Archetype (The Studies in Jungian Psychology by Jungian Analysts)*, New York 2000, s. 12.

¹⁷ Библия. Книги священного писания Старого та Нового Завіту, с. 1283.

¹⁸ F. Fernandes, c. 1250–1326), „Revista Signum”, 13(2012), nr 2, s. 135.

między pokoleniami w postaci nadziei syna na zbliżenie z ojcem. Potwierdzeniem tej opinii jest Modlitwa w Ogrodzie Getsemani, która jest zasadniczo środkiem do przywrócenia relacji między synem a ojcem. W Ewangelii Mateusza Jezus trzykrotnie powtarza tę modlitwę: „Mój ojcze! Jeśli to możliwe, niech ten kielich nie będzie mój, ale nie tak, jak ja chcę, ale tak jak ty”¹⁹. Modlitwa ta stymuluje powstawanie tendencji motywacyjnej, która w oparciu o podstawowe symbole archetypowe sprowadza ludzką aktywność na poziom świadomego życia. W tym miejscu rodzi się nadzieja społeczna, która ujawnia sens i potencjał roli człowieka w życiu społecznym. Oznacza to, że powstaje podstawa indywidualnej egzystencji.

Pomimo jasno określonego męskiego charakteru archetypów Jana Chrzciciela, Łazarza, Agasfera i Chrystusa, mogą one przejawiać się w życiu osób dowolnej płci nie tylko według scenariusza proponowanego w Biblii, ale także jako dominujący model zachowania, które jest aktywowane w obecności odpowiednich warunków w świecie.

Osoby kierujące się archetypem Jana Chrzciciela oddają się aktywnemu poszukiwaniu prawdy i formułowaniu obrazu zbawiciela, który będzie uosobieniem nadziei na lepszą przyszłość. Narastająca niesprawiedliwość w społeczeństwie wpływa na pojawienie się w umyśle archetypu Łazarza z korektami według etapów jego życia. Doświadczenie złego wyboru prowadzi do aktywacji archetypu Agasfera u osoby. Złożone warunki egzystencji w społeczeństwie napędzają poszukiwanie zbawiciela, który odpowiada archetypowi Chrystusa.

W związku z tym mamy męskie archetypy chrześcijańskie, stymulujące pojawienie się nadziei na zbawiciela, który jest w stanie ochronić przed ubóstwem i błędami poprzez poświęcenie i zmartwychwstanie. Pokuta, miłosierdzie, zbawienie jako podstawa samoorganizacji stają się podstawą działalności najpierw duchowych i wojskowych zakonów rycerskich, a następnie władzy świeckiej. Dlatego samoorganizacja społeczna w wielu przypadkach opiera się na religijnej przeszłości ludzi, która przejawia się na poziomie podświadomym i świadomym.

Chrześcijańska nadzieja w kobiecych archetypach i zakonach rycerskich

Rozważmy te archetypy, które odzwierciedlają kobiecy wpływ na zachowanie osób wyznających chrześcijaństwo. K. Jung podsumował te

¹⁹ *Біблія. Книги священного писання Старого та Нового Завіту*, с. 1049.

modele zachowań w formie: „Animy jako archetypu życia”²⁰. Nie mówi to o bezosobowości kobiecego archetypu, ale sugeruje jego fundamentalny wpływ na egzystencję. Anima to kobieta-matka, która reprezentuje źródło życia i jest jego prawdziwym początkiem.

Analizując archetypy kobiet, warto również zwrócić się do wyobrażeń chrześcijańskich, które mają analogię do starożytnej mitologii greckiej. Platon w dziele *Państwo* opisuje wpływową kobiecą grupę: „Wrzecziono kręci się między kolanami Ananki. W równej odległości, siedząc na tronie, jej trzy córki w białych sukniach, z wieńcami na głowach – Lachesa, Clotho i Atropa. Śpiewają do harmonii syren o przeszłości, teraźniejszości i przyszłości”²¹.

Symbole Ananki – bogini Konieczności i jej trzech córek odzwierciedlają mitologiczną wizję losu osoby, która jest w rękach kobiety. Dlatego kobieta pełni rolę zarządcy nadziei, która objawia się w trwaniu i pełni życia.

Jednak w chrześcijaństwie ten scenariusz zbiorowej żeńskiej egzystencji został znacząco zmieniony. Cała rodzina żeńska poświęciła się za wiarę w Boga. Akatyst do świętych męczenników Wiary, Nadziei i Miłości oraz ich matki Zofii zawiera następujące słowa: „Raduj się, Sophio, bo nauczyłaś swoje ukochane dzieci zaniebdywania sławy, bogactwa i wszelkich przyjemności tego codziennego świata. Radujcie się, bo pilnie uczyliście swoje dobre córki, aby stanęły po stronie Boga. Radujcie się wiarą, nadzieją i miłością razem z Sofią”²².

W naszym przypadku odnowione archetypowe symbole kobiecej codzienności wprowadzane są na poziom podświadomości zbiorowej za pomocą rytuału religijnego i wkraczają w świat chrześcijański jako cnoty ludzkie.

W tej historii trzy siostry prowadzą wierzącego tylko do jednego okresu życia – przyszłości. Co więcej, w tym scenariuszu zachowania konieczność zamienia się w mądrość. Mądrość polega na tym, że główną rolą kobiety jest służenie, a nadzieja wynika z oczekiwania na czyny osoby, której służy.

Zauważmy też, że nadzieja ma wiele wspólnego z niezawodnością, która ma szersze znaczenie semantyczne. Z jednej strony niezawodność wiąże się ze stabilnością w stosunku do zewnętrznych problemów i kłopotów, co w swej treści pokrywa się z dwoma poprzednimi przykładami związku kobiet z ich losem. Ponadto niezawodność to zaufanie i zdolność do ochrony, które bezwarunkowo może zapewnić tylko jedna osoba – matka.

²⁰ Jung, *Die Bedeutung des Vaters für das Schicksal des Einzelnen*, s. 27.

²¹ Plato, *Republic*, s. 306.

²² *Акафіст святым мученицям Вірі, Надії і Любові та матері їхній Софії*, t. 2, Акафістник: 3-х т., Київ 2012, с. 105–106.

Dochodzimy więc do archetypu Matki Bożej, od którego właściwie zaczyna się podświadomość jako taka.

Nadzieja w archetypie Dziewicy jest wyjątkowa, ponieważ jest irracjonalna. To jest nadzieja wbrew okolicznościom i prawom natury, która objawia się w biografii tej świętej kobiety. T. Stapler jako przedstawiciel mariologii ujawnia wpływ chrześcijańskiego obrazu nadziei w następujący sposób: „Widzieliśmy już, jak Niepokalane Poczęcie Maryi objawia godność osoby i pierwotny plan Boga wobec niej. Wniebowzięcie Maryi dopełnia Niepokalane Poczęcie, ponieważ ukazuje ostateczne przeznaczenie ludzkości: uczestnictwo w ciele i duszy w samym życiu i chwale Boga. Wniebowzięcie Maryi daje nam przebłysk chwały, która nie została jeszcze w pełni objawiona; jest źródłem nadziei dla chrześcijan”²³.

Dlatego życie Matki Bożej jest życiem kobiety ziemskiej, która stała się ucieleśnieniem prawości i czystości, a także źródłem nadziei na właściwą egzystencję, co znalazło odzwierciedlenie w jednej z głównych linii egzystencji w Biblii.

Biblia jest unikalnym źródłem informacji, które wyznacza kierunek istnienia wszystkich chrześcijan na ziemi. Jej fabuła łączy ziemskie i boskie wydarzenia, co zapewnia połączenie świadomości i podświadomości na poziomie asocjacyjnym. Przedstawione w tekście wydarzenia biblijne pozwalają zwrócić uwagę na postać, której życie jest zgodne z życiem konkretnej osoby na ziemi. Jednocześnie ludzi bardziej pociąga życie bohaterów tej księgi, co odzwierciedla drogę do lepszej i jaśniejszej perspektywy.

Ta wskazówka prawidłowego istnienia znalazły również odzwierciedlenie w samoorganizacji społecznej, której celem jest dawanie nadziei na życie i jego zachowanie. Przykładem są zakony rycerskie, które oparte są na obrazie Matki Boskiej. Wśród nich wyróżnia się Zakon Matki Bożej Łabędzkiej założony w 1440 r. przez Fryderyka II Brandenburskiego. Była to szlachetna organizacja pełniąca funkcje zarządzania politycznego i rozwoju duchowego elit narodowych²⁴.

²³ T. Staples, *Behold Your Mother: A Biblical and Historical Defense of the Marian Doctrines*, El Cajon 2020, s. 143.

²⁴ Bractwo (Zakon) Łabędzia – początki tej organizacji sięgają, według legendy, roku 1140, kiedy to w Brandenbursku, w miejscowości Trzygłowa, wzniesiono kościół pw. Najświętszej Maryi Panny, którym opiekowało się to bractwo. W 1440 r. Fryderyk II Żelazny nadał zakonowi statuty, według których członkowie mieli krzewić kult maryjny i poprzez nabożne czyny wprowadzać w życie zasady chrześcijaństwa. W 1980 r. przywrócono to bractwo jako prywatny zakon rycerski – *Ordo Equitatus Cygni Brandenburgensis*.

Pochodzenie tego zakonu związane jest z legendą o rycerzu łabędzim Lohengrinie²⁵. Fabuła legendy wywodzi się również z mitu o narodzinach Dionizosa z Zeusa i ziemskiej kobiety Semele. Ta historia, jak wspomniano wcześniej, ma wiele wspólnego ze świętymi tekstami, które informują wiążących o narodzinach Jezusa Chrystusa.

Tak więc Zakon Matki Bożej Łabędzkiej posługuje się interpretacją historii narodzin Zbawiciela, uzupełnioną ideą potrzeby dawania nadziei na życie. W tym przypadku nadzieja jest jednocześnie źródłem władzy członków zakonu nad zwykłymi ludźmi, odpustem dla nosicieli łaski Bożej i symbolem utrwalającym ich wpływ na organizację stosunków społecznych i państwowych.

Dodatkowo w kontekście odwołania się do kobiecego archetypowego symbolu warto wspomnieć o Kozakach Zaporoskich – zakonie rycerskim, którego patronką była Matka Boża Bereginia. U O. Bogomoletsza można przeczytać: „Kozacy wzięli jej wizerunek na swoich kampaniach, modlili się do niego przed bitwą. Matka Boża Bereginia była obrończynią Kozaków w ich walce o wolność. Okryła wszystkich potrzebujących swoim omofonionem i pobłogosławiła ich za zwycięstwo za wolę i wolność Ojczyzny”²⁶.

Wstawiennictwo Matki Bożej dawało nadzieję na ochronę przed wrogami i na zwycięstwo, co również zachęcało członków zakonu do aktywności w sferze ratowania życia współwyznawców.

Przejdźmy do analizy archetypu, który łączył męskość i kobiecość w życiu każdego człowieka. To archetyp Marii Magdaleny, której wizerunek stworzył kompletny obraz świata chrześcijańskiego, podkreślając ideę towarzyszenia innym na wybranej drodze życia. Czytamy w Ewangelii Łukasza, że poszli za Chrystusem: „I kilka kobiet, które uzdrowił od złych duchów i dolegliwości: Maria, zwana Magdaleną, z której wyszło siedem demonów”²⁷. Podstawowa idea o konieczności podążania wspólną ścieżką jest ilustracją harmonii mężczyzny i kobiety, która objawia się w stosunku zbawienia i służby. Dominacja idei zbawienia lub służby jest przejawem dominacji chrześcijańskich ról męskich i żeńskich w umysłach nosicieli tej wiary.

Wróćmy do nadziei na sprawiedliwość jako wiodącego modelu zachowań w społeczeństwie. Historia Marii Magdaleny ukierunkowuje nosicieli wiary chrześcijańskiej do służby poprzez pokutę, ale aktywne redagowa-

²⁵ Wagner, *Lohengrin*.

²⁶ O.В. Богомолець, *Феномен української домашньої ікони: дисертація*, Київ 2018, s. 276.

²⁷ *Біблія. Книги священного писання Старого та Нового Завіту*, s. 1158.

nie jej biografii prowadzi wielu badaczy do opinii o niesprawiedliwym traktowaniu historycznego dziedzictwa tej kobiety. K. Yassen zauważa, że w XII w. w Galii opat Hugo Seymour w swoich instrukcjach dla zakonnic: „Nazywa Marię Magdalenę grzesznicą, która jest tak uwielbiona, że zasługuje na miano apostołki apostołów zmartwychwstania”²⁸. W związku z tym ta kobieta pełni główną rolę w przyszłości chrześcijaństwa, a także w istnieniu Kościoła.

Później, w okresie reformacji, w opisie Marii Magdaleny akcent przesunął się z jej uznania za apostołkę apostołów na potrzebę jej pokuty. Taka niesprawiedliwość w redagowaniu biografii czyni z Marii Magdaleny (kobiety ziemskiej ze swoimi namiętnościami) symbol świadomej walki z niesprawiedliwością, która towarzyszy ziemskiemu życiu człowieka na całym świecie.

Analizując powyższe, można zauważyć, że w ogólnym obrazie zbiorowej podświadomości chrześcijanina ujawnia się wizja organizacji relacji rodzinnych, która nie jest unikalnym sposobem wpływania na życie człowieka. Uzupelnienie nadziei obrazami chrześcijańskich kobiet daje jednak dwa wyraźne wektory właściwej egzystencji w postaci zbawienia i służby, które należą do priorytetowych modeli ludzkiego postępowania. Tak więc nie tylko wybór między chaosem a rzeczywistością boską, ale także wybór na korzyść zbawienia lub służby określa możliwość i naturę nadziei na przyszłość.

* * *

Chrześcijańska nadzieja w umyśle człowieka jest odzwierciedleniem systemowych praktyk religijnych i społecznych, mających na celu urzeczywistnienie i utrzymanie prawości istnienia. Został zbudowany na podstawie reprodukcji w przypowieściach obrazu właściwego życia chrześcijanina, który zawierał wzorce przyzwoitego zachowania jako niezawodnego sposobu na osiągnięcie lepszej przyszłości.

Biblia zawiera wiele historii o męskich i kobiecych zachowaniach, które oświetlają drogę człowieka do Boga i tworzą kompletny obraz chrześcijańskiego światopoglądu. Niektóre z tych obrazów prawego człowieka są środkami samoorganizacji w świecie społecznym. Wśród nich wyróżniają się takie duchowe i wojskowe zakony rycerskie jak: Zakon Szpitalników, Zakon Łazarza, Zakon Matki Bożej Łabędziej, Zakon Rycerzy Jezusa Chrystusa

²⁸ K.L. Yassen, *The Making of the Magdalen: Preaching and Popular Devotion in the Later Middle Ages*, Princeton 2001, s. 73.

i inne zakony, a także ich zmodernizowane wersje. Funkcjonowanie tych i podobnych organizacji społecznych opiera się na programach zbawienia i służby, opartych na konstrukcji scenariuszy zachowań w zbiorowej świadomości i ustanowionych na poziomie zbiorowej podświadomości.

Archetypy chrześcijańskiej nadziei są drogowskazami do właściwej opcji życiowej, ale godne życie wciąż jest wyborem, a wierzący musi sam go podjąć. Aby to zrobić, musi świadomie podejść do swojego istnienia.

BIBLIOGRAFIA

- Акафіст святим мученицям Віри, Надії і Любові та матері їхній Софії*, т. 2, Акафістник: 3-х т., Київ 2012.
- Asriyan E., *Ethnic and political myths as a factor off or ming the public opinion*, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, 8(2017), nr 1, s. 161–172; <https://doi.org/10.31648/pw.3610>.
- Біблія. Книги священного писання Старого та Нового Завіту*, Київ 2004.
- Богомолець О.В., *Феномен української домашньої ікони: дисертація*, Київ 2018.
- Buber M., *Two Types of Faith*, New York 2003.
- Fernandes F., *O processo de formação da Ordem de Cristo e a conjuntura dos reinos Ibéricos (1250–1326)*, „Revista Signum”, 13(2012), nr 2, s. 134–160; <https://doi.org/10.21572/2177-7306.2013.v13.n.2.08>.
- Edinger E.F., *Christian Archetype (The Studies in Jungian Psychology by Jungian Analysts)*, New York 2000.
- Greenfield R., *The Life of Lazaros of Mt. Galesion: An Eleventh-Century Pillar Saint (Dumbarton Oaks Byzantine Saints Lives)*, Washington 2000.
- Jasen K.L., *The Making of the Magdalen: Preaching and Popular Devotion in the Later Middle Ages*, Princeton 2001.
- Jung C.G., *Die Bedeutung des Vatersfür das Schicksal des Einzelnen*, Zürich 1948.
- Kożuchowski J., *Chrześcijańska nadzieja wobec światowych ideologii nadziei. Ujęcie Roberta Spaemanna*, „Studia Gdańskie”, 45(2019), s. 77–97; <https://doi.org/10.26142/stgd-2019-022>.
- Лепський М.А., *Концепція сценарного планування П`єра Вака в методологічній «оптиці» практики сценарування майбутнього*, „Культурологічний вісник: Науково-георетичний щорічник Нижньої Наддніпряниці. Випуск 38”, 2(2017), с. 33–40.

Parnia S., *The Lazarus Effect: The Science That is Rewriting the Boundaries Between Life and Death*, London 2013.

Plato, *Republic*, Indianapolis 2007.

Riley-Smith J., *The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus, 1050–1310*, New York 2021.

Savona-Ventura C., *The Hospitaller Order of Saint Lazarus*, Malta 2005, <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/34051> [07.06.2022].

Staples T., *Behold Your Mother: A Biblical and Historical Defense of the Marian Doctrines*, El Cajon 2020.

Wagner R., *Lohengrin: Opera Guides*, London 2011.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Order_%C5%81ab%C4%99dzia.